

ic and Republican Parties during the Reagan and post-Reagan eras. Clearer differences between the parties' ideological positions made it easier for citizens to choose a party identification based on their policy preferences. The result has been a secular realignment of party

УДК: 94(71),1939/1941”

УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ У ВНУТРІШНІЙ ТА ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КАНАДИ (1939-1941РР.)

У даній статті розглядається внутрішня та зовнішня політика Канади щодо „українського питання” на початку Другої світової війни. Автор досліджує участь країни у формування організаційної структури канадських українців, що знайшло своє відображення у створенні Комітету українців Канади. З іншого боку, аналізується вплив представників української етнічної групи на представлення інтересів України перед правлячими колами держави. Підсумовано, що більшою мірою Канада спричинилася до розгляду внутрішньої українсько-канадської проблематики, оскільки на той час значна кількість українців іммігрувала на Північноамериканський континент. Поряд з тим, урядовці країни прислухалися до позицій своїх громадян щодо можливого зовнішнього впливу на становлення незалежної Української держави.

Ключові слова: етнічна група, етнічні інтереси, етнічний вплив, організаційне життя, внутрішня політика, зовнішня політика, державні інституції.

Проблематика щодо українського питання впродовж ХХ ст., а особливо періоду Другої світової війни, постійно турбувала суспільство Канади, зокрема, в деякому випадку ту його частину, котра складається з представників української етнічної групи. Цей процес почав набирати організованого характеру щойно по завершенні Першої світової війни. Він був пов'язаний з подіями на материковій Батьківщині – виникненням Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, їх формальним об'єднанням в єдину Соборну Українську Державу. Насправді за реального об'єднання не дійшло, оскільки під тиском зовнішніх та внутрішніх факторів обидва державні утворення впали. А їх політичні, державні, військові діячі, науковці, діячі культури – всі ті, кому вдалося уникнути загибелі, чи переслідувань з боку поневолювачів – значною мірою опинилися на Заході, спочатку в поблизу держав, а потім і на Американському континенті.

Розглядаючи внутрішню та зовнішню політику Канади щодо українського питання, доречно, на нашу думку, виокремити дві складові, а саме: по-перше, внутрішню позицію держави по відношенню до організаційної діяльності українців; по-друге, вплив канадських громадян українського походження на формування зовнішньої політики стосовно материкової України.

Інформація про події на українських землях доходила до українців Канади значно швидше, ніж туди доїжджали нові поселенці. Відповідно, вона потрапляла

loyalties along ideological lines.

Key words: realignment theory, political parties, the USA, presidential election, voting, election process, party identification.

© Віталій Макар
(м. Чернівці)

до засобів масової інформації – україномовних та англійськомовних, до громадсько-політичних організацій. Саме собою, з церковних амвонів її проголошували греко-католицькі та православні священники. В Канаді виникали численні українські організації, зокрема *Союз українців самостійників*, *Українське національне об'єднання*, *Братство українців католиків*, *Союз гетьманців-державників*. Українці активно включалися не лише в економічне життя обраної Батьківщини, але й тяжіли до участі у політичному житті. Спочатку вони завойовували шляхом виборів певні позиції на місцевому, потім провінційному, а згодом на федеральному рівні [3, с.160-181].

Варто зазначити, що правлячі кола Канади у питанні впливу на можливу незалежність Українських земель перебували в дещо складній ситуації. З одного боку, в середині держави діяло потужне проукраїнське лобі не лише в особі українських організацій, але й тих загальноканадських структур, особливо політичних партій, у складі яких діяли представники української громади, і які, зрештою, користувалися її підтримкою у досягненні своїх політичних цілей. З іншого ж боку, Канада, будучи домініоном Великої Британії, брала участь у війні на боці Антигітлерівської коаліції, до складу якої пізніше увійшов і Радянський Союз. Тому, досить складно було представникам урядових кіл відверто підтримувати позицію більшості канадських українців.

Натомість, більш реалістичною видавалася координація щодо об'єднання українських етнічних організацій в одну організаційну структуру, оскільки, навіть серед самих українців не було єдиної думки з цього приводу.

Союз українців самостійників та Українське національне об'єднання розпочали переговорний процес щодо створення *Спільної ради*, яка б складалася з православної і католицької церков та їхніх світських організацій. Але, ці перемовини ні до чого не призвели. Чергову спробу налагодити широкий діалог, скликавши офіційні переговори, здійснив В. Кушнір, представник Братства українців католиків. Його пропозиція зводилася до формування *Центрального комітету*, до складу якого увійшли б представники провідних організацій українців Канади.

З листопада 1939 р. розпочинається новий етап переговорного процесу стосовно організаційної консолідації. Офіційні й неофіційні дискусії між представниками СУС, БУК та УНО продовжувалися у Саскатуні, Едмонтоні і Вінніпезі, однак довести їх до

певного результату так і не вдалося. У лавах як СУС, так і УНО залишалися ті, хто не бажав поступатися своїми принципами. Переговори припинилися через взаємні звинувачення, підозри та недовіру.

Внаслідок вищеназваних подій в лютому 1940 р. оприлюднена спільна заява УНО та БУК про створення *Репрезентаційного комітету українців Канади* (РКУК), який очолив В. Кушнір. Комітет відразу ж розпочав активну діяльність з проведення масових зібрань, урядових звернень та формування місцевих представництв, а також закликав до мобілізації і збільшення фондів Червоного Хреста [13, с. 44]. З метою покращення довіри до РКУК, УНО ініціювало створення спеціального почесного комітету у складі відомих канадців, котрі продемонстрували свою проукраїнську прихильність. До комітету ввійшли професор В. Кірконелл з університету МакКастер у Вінніпезі, добре відомий у літературних колах, та професор Дж. Сімпсон, історик Саскачеванського університету, які згодом відіграють вирішальну роль у консолідації української громади. Англомовна преса Канади достатньо прихильно описувала успіхи об'єднання канадських українців та патріотизм РКУК, що допомогло йому здобути широку підтримку громадськості, а кампанія УНО по мобілізації українців до канадського війська викликала схвалення федерального уряду [6, с. 197].

Виникнення РКУК спровокувало ідейні розбіжності всередині СУС. Частина організації, на чолі з редактором *Українського голосу* М. Стечишиним, продовжувала висловлювати недовіру УНО, а інша група представників не поділяла таких переконань і вважала звинувачення проти УНО дещо упередженими.

Невдалі перемовини спричинили до розколу в українсько-канадських організаціях. Свідченням тому стало створення у травні 1940 р. на зборах в *Українському народному одмі* у Вінніпезі *Українського центрального комітету Канади* (УЦКК), який очолив Я. Арсенич [6, с. 197].

Важливу увагу цим процесам приділяли українські періодичні видання Канади. *Український голос*, зокрема, переконував, що з шести поважних українсько-канадських газет пронаціоналістичного напрямку, чотири видання, із загальним тиражем понад тридцять тисяч, цілком і повністю підтримують ліберально-демократичну УЦКК, водночас, лише два з шести, загальним тиражем тринадцять тисяч, протегують діяльність РКУК [4]. Таким чином, *Український голос* аргументував, що УЦКК представляє громадську позицію майже 70-ти відсотків канадських українців, тому й керівна позиція в об'єднувачих процесах повинна належати більшості. Звичайно, існувала й інша точка зору, представлена УНО, яка запевняла, що участь католицької організації БУК забезпечувала РКУК суттєву перевагу над УЦКК, так як більшість українців Канади – католики [13, с. 45].

Із початком військової дії Другої світової війни Канада заявила про свою підтримку Великій Британії

та вступила до антигітлерівської коаліції. Така політика вимагала підтримки з боку її населення. Недарма, під час виступу у Парламенті на початку вересня 1939 р. Прем'єр-міністр Маккензі Кінг зауважив про необхідність згуртування канадців, відкидаючи при цьому особисті амбіції [11, с. 13].

Федеральний уряд переконувався у необхідності політичного втручання у справи української етнічної групи. На його думку, єдиним способом спрямувати діяльність канадських українців в одному руслі з загальнодержавною політикою, буде створення коаліційного комітету, який репрезентуватиме всі україно-канадські організації. Враховувалося, що таким чином можна буде контролювати і частково впливати на таку структуру для забезпечення української лояльності канадській політиці [10, с. 88].

Неминучість впливу уряду щодо справи внутрішнього примирення канадських українців стала очевидною після апеляції останніх, щоб Оттава запропонувала своїх представників, які б виступили арбітрами в переговорних процесах. Після численних консультацій, свій вибір уряд зупинив на тих, хто був добре проінформований українськими справами і безсумнівно приведе представників різних течій до компромісу. Планувалося, якщо запросити до Оттави одного чи двох надійних канадських українців, то можна буде узагальнити їхні знання про спільноту і, таким чином, забезпечити адекватне спілкування між своїми структурами та етнічною меншістю, шляхом встановлення так званого *центру інформації* [9, с. 45-46].

Першим до співпраці запросили В. Кисілевського, відомого науковця, котрий очолював *Українське бюро в Лондоні*. Свою чітку позицію щодо крайньої необхідності у створенні єдиного центру українського представництва В. Кисілевський акцентував у листі до секретаря СУС І. Данильчука від 18 лютого 1940 р., в якому, зокрема писав: „Сьогодні існує лише дві альтернативи: або ми всі прийдемо до порозуміння, не дивлячись на існуючі відмінності, або назавжди покинемо надію створити єдине Національне об'єднання. Жодним чином РКУК чи УЦКК не можуть окремо представляти українську громаду. В найважчий момент світової історії ми повинні засвідчити свою підтримку як Україні, так і Канаді... Заради вдалого вирішення українського питання та прояву своєї вартості, ми мусимо консолідувати українство Канади в межах одного Комітету” [5, с. 71-73].

В. Кисілевський провів лекційний тур Західною Канадою, по завершенні якого, стверджував про необхідність визнання українцями Канади, що в їхніх власних інтересах було б об'єднатися і спрямувати всі зусилля на допомогу Канаді та Великій Британії виграти війну, що уможливить бажане вирішення *українського питання*. Він також акцентував увагу на тому, що лише персональна сентиментальність учасників непримиренних Комітетів була причиною непорозуміння, навіть якщо у них однакові напрями діяльності. Безсумнівно, його позиція та роздуми

знаходили своїх прихильників [9, с. 46]. Постать В. Кисілевського, як посередника, не викликала особливого схвалення з боку УНО, які вказували на тісні зв'язки В. Кисілевського з СУС, й відповідно заявляли про його упередженість. Відомо, що В. Кисілевський довгий час був представником СУС у Лондоні, і користувався його фінансовою підтримкою, а у березні 1940 р. успішно перешкодив візиту представника від УНО В. Свистуна до Англії, який планував виступити від імені україно-канадської спільноти [13, с. 46].

В серпні 1940 р. федеральний уряд погодив з державним секретарем Великої Британії лордом Галіфаксом ще одну кандидатуру щодо представництва у питаннях українського примирення. Така місія була доручена англійському експерту з питань східноєвропейських стосунків Т. Філіпсу, який особливо цікавився питаннями української політики. Таке ставлення Т. Філіпса до українців засвідчують його родинні зв'язки з відомим лінгвістом, літератором та парламентарем О. Колессою, донька якого була дружиною Т. Філіпса [6, с. 212].

Він характеризував двоблоковість канадських українців, як боротьбу антитетичних стихій. Для їх об'єднання він пропонував застосувати метод *прямої дії*, тобто, деталізувати накопичені непорозуміння та образи, і в підсумку погодити компромісні способи їх вирішення. Він наголошував на тому, що українська етнічна група прагне подолати дві основні проблеми – успішна інтеграція в Канадське суспільство, та вдале вирішення міжнародних перетворень для материкової Батьківщини. Відтак, доводив, що в інтересах українців долучитися до інших канадців у прагненнях виграти війну, що сприятиме успішній канадизації вдома та бажаному результату для України. Адже, Велика Британія, позицію якої прийняли українці, за таких обставин зобов'язеться координувати вирішення *українського питання* у повоєнних перебудовах виключно на користь українців. Таким чином, Т. Філіпс пропонував канадсько-українським організаціям скерувати свій націоналізм на радикальніші рішення, які були потрібні обом сторонам [10, с. 89-90].

Разом з політичними експертами до співпраці було запрошено канадських науковців В. Кірконелла та Дж. Симпсона, про котрих мова йшла попередньо і які цікавилися українською проблематикою. Зокрема, В. Кірконелл підтримував діяльність РКУК від дня його заснування і до об'єднання в лавах КУК. Він був переконаний, що об'єднавшись два Комітети представлятимуть інтереси більшості представників української громади, за виключенням комуністів, які були малочисельною та деструктивною групою на його переконання [12, с. 270].

Без сумніву, урядові емісари та науковці сформували представницьку групу, яка мала на меті спонукати українців до об'єднання. Важливим на той час, було знайти формулу єдності, з якою могли б погодитися усі.

Найуспішніше засідання відбулося 6 – 7 листопада

1940 р. у правничому бюро В. Свистуна у Вінніпезі. Це була зустріч двох центральних Комітетів – РКУК і УЦКК, а не їх складових організацій. На другому засіданні до представників від Комітетів приєдналися посередники Дж. Симпсон, В. Кірконелл та Т. Філіпс. Безпосереднє втручання Оттави сигналізувало про її серйозне ставлення до справи української єдності і учасники були готові прийняти вказівки урядових речників. Головна перешкода на шляху до співпраці була ліквідована, вже інші розбіжності у поглядах стосувалися характеру запропонованого центрального органу і поділу влади, тобто розподілу функцій між організаціями у ньому. Обидва Комітети провели чотири зустрічі 6 і 7 листопада. УЦКК представляли Я. Арсенич, Т. Фарлей, Т. Кобзей, Н. Бачинський, Ю. Стечишин, Т. Дацьків, А. Захарчук, М. Мандрик, П. Барицький, і М. Стечишин, трохи менша делегація представляла РКУК – В. Кушнір, В. Коссар, Т. Павличенко і В. Свистун, пізніше до них приєдналися О. Семчук, Є. Василюшин і В. Топольницький [7, с. 8]. Протоколи засідань, де Я. Арсенич і В. Кушнір по черговою головували, свідчать про існуюче напруження між УНО і СУС. Комітети погодилися, що існує нагальна необхідність спільного фронту, щоб допомогти *українській справі* у Європі та підтримати канадські військові зусилля. Було ухвалено, що новостворена структура виступатиме від імені усіх українців Канади, а не лише членів організацій. Врешті-решт, 7 листопада розпочав діяльність центральний координаційний орган – *Комітет українців Канади* [2, с. 148-149], який пізніше перейменовано на *Конгрес українців Канади*.

На відміну від державного втручання стосовно внутрішньої позиції українців Канади, *українське питання* у зовнішній політиці перебувало в дещо делікатній ситуації. Про це ми зазначали попередньо. Більшою мірою його піднімали і зверталися до уряду самі ж представники української етнічної групи. Принагідно нагадаємо, що українська проблематика в українсько-канадському середовищі почала набирати обертів щойно по завершенні Першої світової війни. Про активність канадських українців свідчить той факт, що у 1918 р. в Канаді утворився *Український канадський горожанський комітет*, котрий з поміж інших напрямів своєї діяльності, звернувся до уряду з наступними вимогами: визнати Українську Народну Республіку; представникам уряду домагатися на Мирній конференції по закінченню війни встановлення кордонів УНР за етнографічним принципом; виведення іноземних військ з території Української держави [5, с. 42].

Загалом, міжвоєнне двадцятиліття та період початку Другою світової війни, значною мірою вплинули на поживлення інтересу українців Канади до позитивного вирішення долі материкової Батьківщини через уряд країни свого поселення. Хоча до позитивного результату так і не дійшло, але, зазначимо, що представниками українських організацій робилися активні спроби вплинути на зовнішню політику

Канади. Зокрема, нагадаймо звернення у формі *Меморандуму* до Прем'єр-міністра Канади Маккензі Кінга від українських організацій країни у липні 1939 р. щодо політичної ситуації на українських землях в міжвоєнний період [14]. Мова йде про стурбованість становищем українського населення під владою трьох держав, а саме: Польщі, СРСР та Румунії. Також у зверненні наголошувалося про зайняття більш активної позиції урядами Канади та Великої Британії з приводу можливого позитивного вирішення *українського питання* на Європейському континенті. Очевидно й те, що українці Канади розуміли делікатність, а то й неможливість впливу на політику колишнього СРСР, тому саме, інша теза, яка проголошувалась в *Меморандумі* стосувалася українців Польщі. Прохання до уряду полягало у наданні підтримки населенню Східної Галичини в отриманні повної автономії.

Представники української етнічної групи були активними і в особистому спілкуванні з урядовцями Канади. Показовою у цьому плані була зустріч В. Буряника, активного громадського діяча, з Прем'єр-міністром Канади, що відбулася також у липні 1939 р. В подальшому був виготовлений документ, що отримав назву *Звіт Делегації до Отави* [14]. Цілком зрозуміло, що предметом розмови знову ж було *українське питання*. Щодо реакції та позиції урядових кіл Канади стосовно такого стану речей, то доречним було б, навести фрагмент відповіді Маккензі Кінга. В. Буряник наступним чином описав це у своєму *Звіті*: „На відповідь, Кінг говорив менше-більше так: Канадський уряд знає про українську справу в Європі й симпатизує з українським народом і з його теперішнім положенням. Таке саме можемо сказати й про уряд Великої Британії. Ми розуміємо серйозність української проблеми й Англія бажала б знайти справедливу розв'язку українського питання, але ця справа під теперішню пору – це динаміт” [14]. Таким чином, ставало зрозумілим, що уряд Канади навіть і при великому бажанні буде намагатися уникнути безпосереднього впливу на питання української державності.

Натомість, державні урядові особи намагалися контролювати ситуацію у середовищі української громади Канади. Зокрема, заступник міністра закордонних справ О. Скелтон неодноразово висловлював свої занепокоєння та рекомендував агентам поліції відшукувати якомога більше повних даних про устрій, діяльність, міжнародні та родинні зв'язки різних українських політичних асоціацій, що функціонують в країні [8, с. 12].

Підсумовуючи, зазначимо, що урядові кола Канади намагалися вплинути на *українське питання* своєю внутрішньою та зовнішньою політикою напередодні Другої світової війни. Безперечно, краще це вдалося зробити стосовно канадських українців, а саме громадян країни. За сприяння канадського уряду виник Комітет українців Канади, представник інтересів української громади та активний лобіст

українського питання загалом. Натомість, складніше справа виглядала із можливістю зовнішнього впливу Канади на покращення ситуації для українців на Європейському континенті.

Джерела та література:

1. Буйняк В. Професор Джордж Симпсон – приятель українців // Західноканадський збірник. Ч. 4. – Едмонтон, 2000. – С. 230-244; 2. Герус О. Консолідація української спільноти в Канаді // Життєвий досвід українців у Канаді: рефлексії / ред. колегія: Герус О., Герус-Тарнавецька І., Ярмусь С. – Вінніпег: УВАН, 1994. – С. 115-152; 3. Макар В. Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади. – Чернівці: Прут, 2006. – 284 с.; 4. Український голос. – 1940. – 12 червня; 5. A Delicate and Difficult Question. Documents in the History of Ukrainians in Canada 1899-1962 / Ed. by Kordan B., Luciuk L. – Kingston: The Limestone Press, 1986. – 173 p.; 6. Gerus O. The Ukrainian Canadian Committee // A Heritage in Transition: Essays in the History of Ukrainians in Canada / Ed. By Lupul M. – Toronto, 1982. – P. 195-214; 7. Kondra P.A. Ukrainian Canadian Committee. Ukrainian Canadian Congress: A Review of Half a Century of Community Leadership. – Winnipeg: UCC, 1993. – 102 p.; 8. Kordan B. Canada and the Ukrainian Question, 1939-1945. A Study in Statecraft. – Montreal-Kingston: McGill-Queen's University Press, 2001. – 258 p.; 9. Luciuk L. Searching for Place. Ukrainian Displaced Persons, Canada, and the Migration of Memory. – Toronto: University of Toronto Press, 2000. – 577 p.; 10. On Guard for Thee: War, Ethnicity, and the Canadian State, 1939-1945/Ed. by Hillmer N., Kordan B., Luciuk L. – Ottawa, 1988. – 282 p.; 11. Pickersgill J.W. The Mackenzie King Record. Vol. 1. 1939-1944. – University of Toronto Press, 1960. – 723 p.; 12. Potrebenco H. No Streets of Gold. A social history of Ukrainians in Alberta. – Vancouver: New Stars Books, 1977. – 311 p.; 13. Prymak T. Maple Leaf and Trident. The Ukrainian Canadians during the Second World War. – Toronto: Multicultural History Society of Ontario, 1988. – 192 p. 14. UKAMA / Ukrainian Canadian Archives and Museum of Alberta. The Peter Lazarowich Fonds. – Vol. 9. – File 47.

Vitaliy Makar

Ukrainian Question in Canada's Internal and Foreign Policy

The article deals with the internal and foreign policy towards Ukrainian question on the eve of World War II. The author studies the role of the country in formation of the organizational structure of Canadian Ukrainians, which resulted in founding of Ukrainian Canadian Committee. On the other hand, the influence of Ukrainian ethnic group on lobbying Ukrainian interest has been analyzed too. On that time great number of Ukrainians immigrated to the North American continent. The Canadian government had to hear their citizen in case of possibility of the external influence on the Ukrainian question.

Key words: ethnic group, ethnic interest, ethnic lobby, organizational life, internal policy, external policy, governmental institutions.